

3. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2024.104.09>

УДК 658.15:338.246

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ НА ЗАСАДАХ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ірина Миколаївна Дашко¹, Любомир Володимирович Михайліченко²

Надано сутність поняття фінансово-економічної безпеки. Охарактеризовано фінансову безпеку, що включає ряд компонентів. Визначено сутність фінансової безпеки за різними науковцями. Проаналізовано найбільші промислові підприємства України за 2023 рік. Розкрито особливості управління фінансово-економічною безпекою на засадах розвитку промислових підприємств. Сформовано власне розуміння поняття «фінансова безпека». Досліджено, що найбільшу виручку від реалізації в Україні має АТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України». Досліджено, що найбільше в рейтингу з найбільшої виручки від реалізації в Україні є підприємства зі сфери електроенергетики. Досліджено виручку від реалізації вітчизняних підприємств за період війни в Україні. Досліджено систему управління фінансово-економічною безпекою підприємства, яка є комплексом заходів, що проводяться в економічній, управлінській, технічній, організаційній, режимній, профілактичній та пропагандистській сфері. Розроблено комплексну систему управління для мінімізації фінансово-економічних ризиків, яка має мінімізувати вплив на діяльність підприємства. Визначено, що система управління фінансово-економічною безпекою підприємства являється комплексом заходів різного напрямку. Досліджено склад служби управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Охарактеризовано систему організації фінансово-економічної безпеки. Зазначено мету організації та побудови системи фінансово-економічної безпеки на підприємстві. Надано оцінку фінансово-економічної безпеки підприємства. Проаналізовано ідентифікацію основних ризиків, які впливають на фінансову стабільність промислових підприємств. Запропоновано альтернативні методи із мінімізації ризиків для вітчизняних промислових підприємств. Запропоновано методику для підприємств, що може покращити фінансовий стан та досягти успіху на ринку. Зроблено висновки щодо управління фінансово-економічною безпекою промислових підприємств.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, фінансово-економічна безпека, підприємство, безпека майна, комерційна таємниця, загрози

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку промислові підприємства піддаються впливу різного роду факторів, які можуть негативно впливати на фінансово-економічну безпеку. Саме ефективна система з управління фінансово-економічною безпекою є передумовою успішного розвитку підприємства на ринку, адже маючи стабільний фінансовий стан підприємство розширює свою діяльність та максимізує свій прибуток, тому дослідження даної теми є актуальним для дослідження в нестабільних реаліях українських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання фінансово-економічної безпеки під-

приємств здійснювалися наступними науковцями та дослідниками, зокрема: Горячева К., визначила основні критерії рівня безпеки підприємства [2], Мельник С., проводив дослідження фінансової безпеки українських підприємств [4], Кириченко О. – дослідив вплив інфляції на рівень економічної безпеки підприємства [5], Герасименко О. – визначив роль управління ризиками у забезпеченні фінансової безпеки підприємства [8] та іншими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Новизна дослідження полягає в пропозиції альтернативних методів щодо мінімізації ризиків, які чинять вплив на фінансово-економічну безпеку промислового підприємства.

¹ Ірина Миколаївна Дашко, доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління персоналом і маркетингу Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5784-4237>
E-mail: irina.znu@i.ua

² Любомир Володимирович Михайліченко, магістр Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3545-0805>
E-mail: lubomirmuhayluchenko@gmail.com

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution CC BY 4.0

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити теоретичні основи фінансово-економічної безпеки та запропонувати систему щодо управління фінансово-економічною безпекою промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність фінансово-економічної безпеки на підприємстві формується здатністю підприємства самостійно розробляти та підтримувати фінансову стратегію відповідно до загальних цілей стратегії підприємства в невизначеному та конкурентному середовищі. Тобто, фінансово-економічна безпека – це такий стан бізнесу, за якого ймовірні загрози заподіяння шкоди його активам, втрата ліквідності, стійкості та незалежності підприємства, а також права власності зведені до мінімального значення і підтримуються на цьому чи нижчому рівні. Серед усіх функціональних рівнів фінансово-економічної безпеки, фінансовий рівень вважається першим та найбільш вирішальним, оскільки в ринковій економіці фінанси підприємства розглядаються як «двигун» будь-якої фінансової системи [1].

В даний час фінансова безпека включає ряд компонентів, але практично у всіх концепціях в основі лежить економічна безпека підприємства. Також слід зазначити, що деякі вчені, описуючи фінансову безпеку, фактично враховують економічну безпеку підприємства, тому пропонуємо дослідити трактування терміну «фінансова безпека» з точки зору вчених економістів та аналізу інтерпретувати на рис. 1.

На основі вищезазначеного надамо авторське визначення терміну «фінансова безпека», а саме: фінансова безпека є елементом економічної безпеки, оскільки фінанси є частиною економіки. Таким чином, фінансова безпека – це найважливіша складова економіч-

ної безпеки підприємства, що характеризуються стійким фінансовим станом, а також здатністю ефективно використовувати фінансові ресурси, грамотно керувати внутрішніми та зовнішніми загрозами підприємства, щоб досягти більш ефективного забезпечення розвитку діяльності, реалізації стратегії підприємства у теперішньому та майбутньому періодах.

Проаналізуємо найбільші промислові підприємства України за 2023 рік та оберемо трійку промислових підприємств для подальшого дослідження (рис. 2).

З рис. 2 видно, що найбільшу виручку від реалізації мав АТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України», яка попри війну та обстріли не зупинила свою діяльність. З рис. 2 видно, що найбільше в рейтингу є підприємства зі сфери електроенергетики, саме для них пропонуємо розглянути особливості управління фінансово-економічною безпекою, які можна використати для практичного впровадження в діяльність підприємств.

Наступним дослідимо систему управління фінансово-економічною безпекою підприємства, яка дозволить комплексно оцінити загрози. Які можуть виникнути в процесі здійснення фінансової діяльності та призвести до погіршення економічних показників діяльності підприємства [7] (рис. 3).

Таким чином визначено, що система управління фінансово-економічною безпекою підприємства являється комплексом заходів різного напрямку, мета яких – захистити свої інтереси від негативного впливу зовнішнього середовища.

Дослідимо склад служби управління фінансово-економічною безпекою підприємства (рис. 4).

Отже, фінансово-економічна безпека підприємства – це діяльність, яка спрямована на захист потенціалу підприємства від зовнішніх загроз, які можуть

Горячова К. [2, с. 3]	•Фінансова безпека - це такий фінансовий стан, що характеризується збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством
Реверчук Н. І. [3, с. 22-23]	•Фінансова безпека підприємства - це захист від можливих фінансових витрат та запобігання банкрутству підприємства, досягнення найефективнішого використання корпоративних ресурсів.
Мельник С. І. [4, с. 156]	•Фінансова безпека підприємства - це досягнення найефективнішого використання корпоративних ресурсів.
О. Кириченко, Ю. Кім [5, с. 84]	•Фінансова безпека підприємства - це фінансове становище та фінансова стабільність, здатні забезпечити підприємству нормальний ефективний розвиток його діяльності

Рисунок 1 – Визначення сутності фінансової безпеки різними науковцями

Джерело: [2–5]

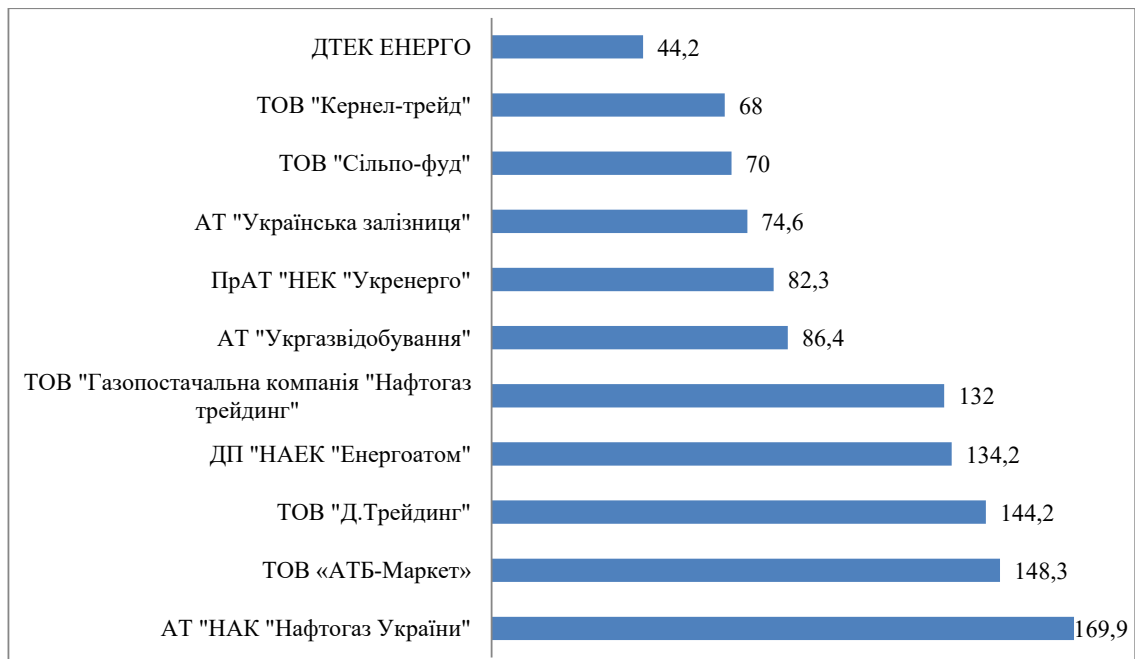

Рисунок 2 – Рейтинг найбільших підприємств України за виручкою від реалізації за 2023 рік, млрд грн

Джерело: складено авторами за даними [6]

Рисунок 3 – Система управління фінансово-економічною безпекою підприємства

Джерело: розроблено авторами

виникати через нестабільну економічну та політичну ситуацію в країні [8].

Система організації фінансово-економічної безпеки складається з наступних етапів:

1. Захист та забезпечення інтересів підприємства.
2. Захист інтересі підприємства на макрорівні, тобто на рівні країни.

3. Цільове та ефективне використання ресурсів підприємства.

4. Створення безпечних умов для фінансової та інвестиційної діяльності.

5. Захист власного майна підприємства.

6. Забезпечення кадрової безпеки.

7. Захист від екологічних небезпек.

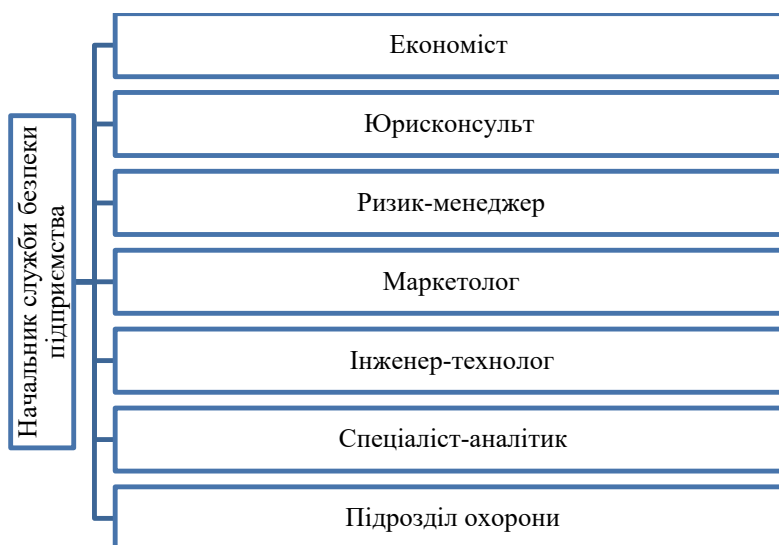

Рисунок 4 – Склад служби фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: розроблено авторами

8. Захист економічних прав компанії в різних державних представництвах.

9. Захист комерційної таємниці та інших цінностей компанії.

Метою організації створення системи фінансово-економічної безпеки є виявлення та створення загальних безпечних умов для функціонування підприємства та захисту його від впливу зовнішніх факторів та внутрішніх чинників.

Оцінка фінансово-економічної безпеки підприємств має важливе значення, адже саме від ресурсного потенціалу залежить здатність підприємства протистояти зовнішнім загрозам та реагувати на зміни в політичному чи економічному середовищі.

Отже, отримавши уявлення про формування системи управління фінансово-економічною безпекою

підприємства пропонуємо проаналізувати основні методи, які зменшують вплив основних ризиків на фінансову стабільність компаній [9; 10].

На основі вищезазначеного пропонуємо альтернативні методи із мінімізації ризиків для вітчизняних промислових підприємств, які працюють в умовах розвитку технологій та розробки інноваційних проектів. Результати запропонованої методики наведено у табл. 1.

Таким чином, підприємствам необхідно не тільки сформувати команду з ефективних фахівців, а й впровадити ефективну фінансово-економічну політику, яка і є частиною ефективної діяльності підприємства, адже незнання потреб споживачів може призвести до того, що підприємство витратить кошти на розробку товару, який просто виявиться непотрібним на ринку і на нього зовсім не буде попиту.

Таблиця 1 – Дослідження методів диверсифікації фінансових ризиків промислового підприємств в умовах розвитку технологій

Вид ризику	Вплив підприємство	Метод його мінімізації
1	2	3
Ризик оригінальності	Підприємство може потратити сотні тисяч доларів на розробку товару, який не приживеться на ринку та його не куплятимуть, що власне призведе до погіршення фінансового стану цього підприємства	Перед розробкою товару необхідно протестувати цей товар та провести аналіз попиту на нього за допомогою розміщення інформації в мережі Інтернет та розробки анкет для голосування.
Ризик інформаційної неадекватності	Розробка певного продукту, який не буде універсальним та використовуватиметься тільки для обмеженого кола клієнтів. До прикладу кілька років тому був розроблений віртуальний R-додаток, даний додаток був придатний тільки для iPhone, який на той час мала лише третина населення України	Перед запуском програм необхідно було зробити тестування на всіх марках та операційних системах телефонів, щоб даний продукт був доступний усім.
Ризик тимчасової неадекватності	Розробка товар до якого не був готовий ринок. Коли не було телефонів розробка навушників є непотрібною, адже їхнє використання не матиме сенсу та власне не буде продажів на них.	Розробка інноваційного продукту має відбуватися в ногу з часом. Тобто перше телефон тоді гаджети, тальки в цьому випадку розробка окупиться та буде фінансово вигідною для підприємств

1	2	3
Ризик технологічної неадекватності	Витрачання коштів на розробку товару, який буде непотрібним та не користуватиметься попит на ринку	перш ніж почати розробку, насамперед потрібно зробити комплексний аналіз товарів на ринку та визначити вузькі місця, які власне потрібно і лімітувати.
Ризик, пов'язаний забезпеченням прав власності	Розробка може бути зроблена із запізненням, тобто на ринку вже є схожі товари, які мають своїх клієнтів та навчили повністю ринок	Розробку нового продукту потрібно робити максимально швидко та в повній секретності, що не було жодного витоку інформації, яку можуть використати конкуренти підприємств
Ризик, пов'язаний з захистом прав власності	Такий ризик стосується підприємств-новаторів, таких як колись Apple, яка повстійно судиться з китайськими підприємствами чи з компанією Samsung через порушення прав власності.	Для мінімізації цього ризику використовується законодавства та суди, які вирішують проблему запозичення та власне фінансово оштрафують підприємство-винуватця.
Ризик фінансової неадекватності	Підприємство витративши соті тисяч не отримала очікуваного прибутку та погіршила свої фінансові показники	Перед випуском товару на ринок потрібно провести комплексне тестування продажів та проаналізувати прогнозований обсяг на основі відповідей респондентів
Ризик кадрової неадекватності	Втративши ключового працівника, який є незамінною частиною підприємства може призвести до втрати частини клієнтів чи навіть понесення збитків.	Щоб не допустити цього потрібно кожного місяця моніторити настрої ключових працівників та створювати їм максимально комфортні умови як матеріальні так і в колективі.
Ризик появи ефекту масштабування	Інноваційний продукт, який виглядає успішним у попередніх звітах може виявитися абсолютно провальним у фактичних продажах	Перш ніж робити велику партію товарів, потрібно зробити лімітовано і на продажі якої протестувати попит клієнтів

Джерело: розроблено авторами

Висновки. Дослідивши управління фінансово-економічною безпекою промислових підприємств можна зробити наступні висновки, а саме:

1. Перед тим як запустити новий товар, підприємство має провести комплексне маркетингове дослідження ринку та розробити анкетування для діючих клієнтів й протестувати настрої потенційних. Саме

після комплексного попереднього аналізу ринку можна запустити товар на ринок.

2. Найбільший успіх як і найбільших крах підприємствам приносять інноваційні товари, «грань» між якими, є дуже вузькою і саме тому необхідним є виявлення всіх ризиків та загроз, які можуть виникнути в процесі розробки та запуску товарів на ринок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Niefeld S.J. U.S. Fiscal Policy Under Roosevelt: 1933-1939 FinanzArchiv. Public Finance Analysis, New Series, Bd. 14, H. 2 (1953/54) P. 248–262.
- Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 216.
- Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур. Львів : ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.
- Мельник С.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 384 с.
- Кириченко О., Кім Ю. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства. *Економіка та держава*. 2009. № 1. С. 238.
- Найбільші компанії України за обігом у 2022 році, URL: <http://surl.li/rtsgl> (дата звернення: 12.03.2024).
- Живко З.Б., Черевко О.В., Зачосова Н.В., Живко М.О., Баворовська О.Б., Занора В.О. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства: навчально-методичний посібник ; за ред. З Б. Живко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 120 с.
- Герасименко О.М. Концептуальні основи ефективної інтеграції управління ризиками у процесі забезпечення економічної безпеки підприємств як складової фінансової безпеки держави. *Управлінський аспект забезпечення фінансової безпеки України* : монографія за ред. О.В. Черевка Черкаси : Чабаненко Ю.А. Черкаси, 2018. С. 85–103.
- Дашко І.М. Зasadничі імперативи формування стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 1(259). С. 72–80. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/01/2.23._topic_Iryna-%D0%9C.-Dashko-72-80.pdf (дата звернення: 13.03.2024).
- Дашко І., Міщук Є. Взаємозв'язок економічної безпеки підприємства та держави: аналіз невідконтрольних чинників. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33, № 1. С. 314–322. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5696/6565657236> (дата звернення: 13.03.2024).

REFERENCES:

- Niefeld, S. J. U.S. Fiscal Policy Under Roosevelt: 1933-1939 FinanzArchiv. Public Finance Analysis, New Series, Bd. 14, H. 2 (1953/54). 248–262.
- Horiacheva, K. S. (2003). Finansova bezpeka pidpriemstva, sutnist ta mistse v systemi ekonomichnoi bezpeky [Financial Security of an Enterprise, the Essence and Place in the System of Economic Security]. *Economist*, 8, 216 .

3. Reverchuk, N. I. (2004). *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemnytskykh struktur* [Management of economic security of business structures]. Lviv : LBI NBU, 195. [in Ukrainian].
4. Melnyk, S. I. (2020). *Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia*. [Management of financial security of enterprises: theory, methodology, practice]: monograph. Lviv : "Rastr-7". 384 p.
5. Kyrychenko, O. and Kim, Yu. (2009). Vplyv infliaitsiinykh protsesiv na finansovu bezpeku pidpriemstva. [Influence of Inflationary Processes on the Financial Security of an Enterprise]. *Economy and the state*, 1., 238. [in Ukrainian].
6. Naibilshi kompanii Ukrainy za obihom u 2022 rotsi [The largest companies in Ukraine by turnover in 2022] Available at: <http://surl.li/rtsgl> (accessed October 12, 2023). [in Ukrainian].
7. Zhyvko, Z. B., Cherevko, O. V., Zachosova, N. V., Zhyvko, M. O., Bavorovska, O. B. and Zanora, V. O. (2019). *Orhanizatsiia ta upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Organization and management of the enterprise economic security system]: navchalno-metodychnyi posibnyk / za red. Z. B. Zhyvko. Cherkasy: publisher Chabanenko Y. A., 120. [in Ukrainian].
8. Herasymenko, O. M. (2018). *Kontseptualni osnovy efektyvnoi intehratsii upravlinnia ryzykamy u protsesi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv yak skladovoi finansovoi bezpeky derzhavy* [Conceptual foundations for effective integration of risk management in the process of ensuring economic security of enterprises as a component of the financial security of the state]. Managerial aspect of ensuring the financial security of Ukraine: a monograph edited by O. Cherevko Cherkasy: Chabanenko Y. A., 85–103. [in Ukrainian].
9. Dashko, I. M. (2023). Zasadnychi imperatyvy formuvannia stratehii zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Fundamental imperatives of forming a strategy for ensuring the financial and economic security of the enterprise]. *Current problems of the economy*, 1(259), 72–80. Available at: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/01/2.23._topic_-Iryna-%d0%9C.-Dashko-72-80.pdf (accessed October 12, 2023). [in Ukrainian].
10. Dashko, I. and Mishchuk, E. (2023). Interrelation of economic security of the enterprise and the state: analysis of uncontrollable factors [Interrelation of Economic Security of the Enterprise and the State: Analysis of Uncontrollable Factors]. *Economic analysis*, 33, 1, 314–322. Available at: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5696/6565657236> (accessed October 12, 2023). [in Ukrainian].

MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY ON THE BASIS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES DEVELOPMENT

Iryna M. Dashko¹, Lubomir V. Mykhailichenko²

The essence of the concept of financial and economic security is provided. The financial security is characterized, which includes a number of components, but it is emphasized that almost all concepts are based on the economic security of the enterprise. The essence of financial security according to different scholars is defined. The largest industrial enterprises of Ukraine in 2023 are analyzed and three industrial enterprises are selected for further research. The peculiarities of financial and economic security management on the basis of industrial enterprises development are revealed. The author's own understanding of the concept of "financial security" is formed. It is investigated that the largest revenue from sales in Ukraine is generated by JSC "National Joint Stock Company "Naftogaz of Ukraine", which, despite the war and shelling, has not stopped its activities. It has been studied that the enterprises with the largest sales revenue in Ukraine are those in the electricity sector, for which it is proposed to consider the features of financial and economic security management that can be used for practical implementation in the activities of enterprises. The revenue from the sale of domestic enterprises during the war in Ukraine is studied. The system of managing the financial and economic security of an enterprise is studied, which is a set of measures carried out in the economic, managerial, technical, organizational, regime, preventive and propaganda spheres and influencing the security of production interests and property of an enterprise from the impact of external and internal threats. A comprehensive management system has been developed to minimize financial and economic risks, which should minimize the impact on the enterprise's operations. It is determined that the system of management of financial and economic security of enterprise is a complex of measures of different directions, the purpose of which is to protect its interests from the negative impact of the external environment. The composition of the service of management of financial and economic security of enterprise is researched. The system of organization of financial and economic security is characterized, which includes the following processes: organization and protection of interests of enterprise, representation and support of interests of industrial enterprise at the macro level, effective management of the use of the resource base of enterprise, effective management and security of financing and investment of enterprise, ensuring the security of enterprise property, formation of personnel security of enterprise, protection and counteraction to environmental threats, regulatory and legal support for protection of. The purpose of organizing and building a system of financial and economic security at enterprise is indicated. An assessment of the financial and economic security of an enterprise is provided, which is important, since the existing production potential is a determining factor in stabilizing anti-crisis sustainable development, a guarantor of innovative economic growth and the basis of economic security and independence of the State. The identification of the main risks that affect the financial stability of industrial enterprises is analyzed. Alternative methods to minimize risks for domestic industrial enterprises operating in the context of technology development and development of innovative projects to minimize them are proposed. A methodology for enterprises that can improve the financial condition and achieve success in the market is proposed. Conclusions on the management of financial and economic security of industrial enterprises are drawn.

Key words: financial security, economic security, financial and economic security, enterprise, property security, trade secrets, threats.

JEL Classification: A11, L23, L59, M11

Стаття надійшла до редакції 21.03.2024

The article was received March 21, 2024

¹ Iryna M. Dashko, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Personnel management and Marketing, Zaporizhzhia National University

² Lubomir V. Mykhailichenko, Master Student, Zaporizhzhia National University